

Η ΚΑΡΡΟΡΕΘΗ ΚΑΙ Η ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΚΙΡΡΟΥΡΙΜ

Βαβυλωνιακόν

Τὸν μῆνα Nisan, τὴν ὄην ἡμέραν ὁ Urigallu¹ θὰ ἐγερεθῆ 4 ὥρας (πρὸ τῆς παρελεύσεως) τῆς νυκτὸς καὶ θὰ πλυθῆ δι' ὕδατος τοῦ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου. Ἐπειτα ἀφοῦ ἐνδυθῆ λινοῦν ἔνδυμα θὰ ἐπαθέσῃ (ἐπὶ τῆς κεφαλῆς) λιπὴν προσέλθῃ πρὸ τοῦ Βέλ καὶ θ' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Βέλ τὴν ἐξῆς προσευχήν :

(ἀκολουθεῖ ἡ προσευχή πρὸς τὸν Βέλ καὶ τὴν Bêlit)

'Αφοῦ ἀπαγγείλῃ τοὺς λόγους (τούτους) θ' ἀνοίξῃ τὰς θύρας. Πάντες τότε οἱ êrib—bitâti² θὰ σκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα κατὰ τὸ σὺνηθες.

Δύο ὥρας μετὰ τὴν ἀνατολήν τοῦ ἡλίου, ἀφοῦ ἡ προπαρασκευὴ τῆς τραπέζης³ τοῦ Βέλ καὶ τῆς Bêlit τελειώσῃ, ὁ Urigallu θὰ καλέσῃ τὸν Masmâs⁴, ἔπειτα (ὁ Masmâs)

Λευϊτ. 16.

Στίχ. 4 ('Ααρὼν) δέον νὰ περιβληθῆ ἱερὸν λινοῦν χιτῶνά καὶ λιπὴν περισκελὶς ὀφείλει νὰ καλύπτῃ τὰς σάρκας αὐτοῦ· προσέτι δ' ὀφείλει νὰ περιζωθῆ λιπὴν ζώνην καὶ νὰ μίτραν [ἱερὰ ἐνδύματα εἶναι ταῦτα]. Θὰ περιβληθῆ δὲ αὐτά, ἀφοῦ πλύνῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ δι' ὕδατος.

Στίχ. 17α. Οὐδεὶς ὅμως ἐπιτρέπεται νὰ εὐρίσκηται ἐν τῇ σκηνῇ τῆς ἀποκαλύψεως, ὅταν οὗτος ('Ααρὼν) θὰ εἰσέλθῃ, ἵνα ἐν τῷ ἱερῷ τελέσῃ τὰ περὶ τοῦ ἰλασμοῦ, ἕως ὅτου ἐξέλθῃ

*] Συνέχεια ἐκ τοῦ ΚΘ' τεύχους σελὶς 34.

1. 'Ο Urigallu, ὅστις καθ' ὅλην τὴν ἐορτὴν τοῦ νέου ἔτους ἀναφαίνεται ὡς τὸ σπουδαιότερον πρόσωπον, εἶναι ὁ ὑπάτος ἱερεὺς, ὁ Ἀρχιερεὺς τῶν Βαβυλωνίων.

2. Οἱ êrib bitî ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Urigallu διατελοῦντες ἀπετέλουν ἰδιαιτέραν ἱερατικὴν τάξιν, ἣτις, ὡς ἐκ τῆς ὀνομασίας φαίνεται (êr.b-bitî= οἱ εἰς τὸν ναὸν εἰσερχόμενοι), κατ' ἐξοχὴν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ εἰσερχῆται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Βέλ-Marduk.

3. Ἡ λέξις passûru δηλοῖ τραπέζαν, ἣτις ἐχρησίμευεν ὡς θυσιαστήριον. Ἐκ τῆς ἀπλῆς ταύτης τραπέζης ἀνεπτύχθη ἔπειτα τὸ θυσιαστήριον.

4. 'Ο Masmâs ἢ σπανιότερον as îru καλούμενος εἶναι ὁ ἐξορκιστὴς ἱερεὺς, ὅστις ἔργον εἶχε διὰ διαφορῶν τελετουργικῶν πράξεων ν' ἀποκαθαίρῃ ἔμ-

Βαβυλωνιακῶν

θὰ καθάριση τὸν ναὸν δι' ὕδατος ἐκ τῆς δεξαμενῆς τοῦ Τίγρητος καὶ ἐκ τῆς δεξαμενῆς τοῦ Εὐφράτου, θὰ ῥαντίσῃ τὸν ναόν, θὰ κρούσῃ τὸ χαλκοῦν κύμβαλον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ¹ καὶ θὰ φέρῃ τὸ θυμιατήριον² καὶ τὸν πυρσοῦν³ εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ.

[Ὁ Masmas θὰ παραμείνῃ εἰς τὸ μέσον] τῆς αὐλῆς, εἰς τὸ ἱερόν⁴ ὅμως τοῦ Bêl καὶ τῆς Bêlît δὲν θὰ εἰσέλθῃ.

Ἄφοῦ ἡ κάθαρσις τοῦ ναοῦ τοῦ Bêl τελειώσῃ, θὰ εἰσέλθῃ (ὁ masmas) εἰς Ezîda, τὸ ἱερόν τοῦ Nabû. Ἐπειτα διὰ τοῦ θυμιατηρίου, τοῦ πυρσοῦ καὶ τοῦ egubbu⁵ θὰ καθα-

ψυχα καὶ ἄψυχα ἀντικείμενα ἐξ οἰασθήποτε τυχὸν ἐπ' αὐτῶν ἐπικαθημένης θρησκ. ἀκαθαρσίας, γ' ἀποδιώκῃ τὰ κακοποιὰ πνεύματα καὶ νὰ καταπραύνη οὕτω τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ.

1. Προφανῶς πρὸς ἐκφοβισμόν καὶ ἀπομάκρυνσιν τῶν τυχόν πλησίον εὐρισκομένων κακῶν δαιμόνων.

2. nikpakku εἶναι κυρίως κνητὸς στῦλος, ὀρθοστάτης, ἐφ' οὗ ἐκαίετο τὸ θυμίαμα καὶ διάφοροι εὐώδεις ὕλαι. Ἴδὲ τὰς σχετικὰς εἰκόνας παρὰ B. Meissner *Babylonien und Assyrien* Heidelberg 1920—25 Bd. II εἰκ. 22 καὶ 23 ἐν σ. 77.

3. Τὰ ἐνταῦθα μνημονευόμενα τελετουργικὰ ἀντικείμενα ἀναφαίνονται συχνὰ ἐν ταῖς πρὸς κάθαρσιν ἀντικειμένου τινὸς τελουμέναις τελεταῖς πρὸς H. Zimmermann *Ritualtafeln* Leipzig 1899—1900 σ. 122. 138. 148.

4. Ἡ λέξις *parahu* δηλοῖ τὸν χώρον τοῦ ναοῦ ἐνθα εὐρίσκετο τὸ ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ, ἐπομένως τὸ ἱερόν, τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ, τὸ Ἅγιον τῶν Ἁγίων. Περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ διαρρυθμίσεως τῶν Βαβυλωνιακῶν ναῶν ἰδὲ B. Meissner ἐνθ' ἄνωτ. Bd. II σ. 302 ἐξ.

5. Egubbu ἦτο δοχεῖον, περιέχον ἡγιασμένον ὕδωρ, δι' οὗ ὁ ἱερεὺς πρὸ

Λευϊτ. 16

Στίχ. 12. Ἐπειτα θὰ λάβῃ (Ἄαρὼν) τὴν ἑσχάραν πλήρη ἀνημμένων ἀνθρώκων ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, τοῦ εὐρισκομένου πρὸ τοῦ Jahve, καὶ εὐωδιάζον λεπτὸν θυμίαμα τόσον, ὅσον αἱ δύο χεῖρες αὐτοῦ περιλαμβάνουσι, καὶ θὰ φέρῃ (αὐτὴν) ἔσωθεν τοῦ καταπετάσματος.

Βαβυλωνιακὸν

Λευϊτ. 16

ρίση τὸν ναόν, ἔπειτα τὸ ἱερὸν δι' ὕδατος ἐκ τῆς δεξαμενῆς τοῦ Τιγρητος καὶ ἐκ τῆς δεξαμενῆς τοῦ Εὐφράτου καὶ θὰ χρίση πάσας τὰς θύρας τοῦ ἱεροῦ δι' ἐλαίου ἐκ κέδρων.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χώρου τοῦ ἱεροῦ θὰ τοποθετήσῃ ἀργυροῦν θυματήριον καὶ θ' ἀναμείξῃ ἔπειτα rikkū¹ καὶ κυπάρισσον.

Θὰ προσκαλέσῃ εἶτα (ὁ masmas) ξιφοφόρον², ὅστις θ' ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν ἀμνοῦ τινος καὶ ἔπειτα διὰ τοῦ πτόματος τοῦ ἀμνοῦ (ὁ masmas) θὰ χρίση (u-k a p-p a r) τὸν ναόν· θ' ἀπαγγείλῃ δ' ἐξορκισμοὺς

Ἰεζ. 45,18-19. Οὕτω Κύριος ὁ Jahve διέταξεν: Τὴν 1ην ἡμέραν τοῦ 1ου μηνὸς θὰ λάβῃς τέλειον μόσχον βοῶν, ἵνα τὸ ἱερὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἀποκαθάρσῃ. Καὶ θὰ λάβῃ ὁ ἱερεὺς ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ πρὸς θυσίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας προσαχθέντος ζώου καὶ θὰ φέρῃ ἐπὶ³ τῶν παραστάδων⁴ τοῦ οἴκου καὶ ἐπὶ τῶν⁴ γωνιῶν τοῦ περιφράγματος τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐπὶ³ τῶν παραστάδων⁴ τῆς πύλης τῆς ἐσωτέρας αὐλῆς.

Ἰδὲ ἄνωτ. Λευϊτ. 16,12

Λευϊτ. 16,6 Καὶ θὰ προσφέρῃ ὁ Ἀαρὼν τὸν ἴδιον αὐτοῦ μόσχον, τὸν πρὸς θυσίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας, καὶ θὰ τελέσῃ τὰς περὶ τοῦ ἱλασμοῦ διατάξεις ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Στιχ. 14 Ἐπειτα θὰ λάβῃ

τελετῆς τινος ἐπλύνετο (πρβλ. H. Zimmern Beiträge zur Kenntnis der Babylonischen Religion: Ritualltafeln Leipzig 1899-1900 σ. 112), ἐπλύνε τὰ πρὸς θυσίαν προωρισμένα κρέατα (Ritualltafeln σ. 102-106), τὰ κατασκευαζόμενα νέα ἀγάλματα τῶν θεῶν (Ritualltafeln σ. 138) καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα (Ritualltafeln σ. 132-136). Ὡς πρὸς τὴν μορφήν τοῦ δοχείου ἰδὲ B. Meissner ἐνθ' ἄνωτ. Bd II ἐκ. 23 ἐν σ. 77.

1. Ἀρωματῶδές τι φυτόν.
2. Κατὰ τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Thureau-Dangin: nas patri isassima. Ἀναμφιβόλως ὁ nas patri θ' ἀνήκεν εἰς ἱερατικὴν τάξιν.
3. Ἀνάγνωθι 'al.
4. Ἀνάγνωθι mezuzōth.

Βαβυλωνιακόν

ἵνα ἐξορκίσῃ τὸν ναόν· θὰ καθα-
ρίσῃ τὸ ἱερόν καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν
ἕκτασιν καὶ θ' ἀπομακρύνῃ ἔπειτα
τὸ θυματήριον.

Λευίτ. 16

(Ἄαρὼν) ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ μό-
σχου καὶ θὰ ραντίσῃ διὰ τοῦ δα-
κτύλου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Καρροreth
[πρὸς ἀνατολάς], πρὸ δὲ τῆς Καρ-
ροreth θὰ ραντίσῃ ἐκ τοῦ αἵματος
διὰ τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ἐπτάκις.
Στχ. 15. Ἐπειτα ὀφείλει νὰ θύσῃ
τὸν τράγον τοῦ λαοῦ, τὸν πρὸς θυ-
σίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας προωρισμέ-
νον, καὶ θὰ φέρῃ τὸ αἷμα αὐτοῦ (τοῦ
τράγου) ἔσωθεν τοῦ καταπετάσμα-
τος καὶ θὰ μεταχειρισθῇ τὸ αἷμα
αὐτοῦ ὡς μετεχειρίσθη τὸ αἷμα τοῦ
μόσχου καὶ θὰ ραντίσῃ αὐτὸ ἐπὶ
τῆς Καρροreth καὶ πρὸ τῆς Καρ-
ροreth. Στχ. 16. Οὕτω δὲ θ' ἀπο-
καθάρῃ (K i r p e r) τὸ ἅγιον ἀπὸ
τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ
καὶ ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν, δι' ὧν
καθ' οἰονδήποτε τρόπον οὗτοι ἡμάρ-
τησαν. Τὸ αὐτὸ δὲ ὀφείλει νὰ πρά-
ξῃ εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἀποκαλύ-
ψεως, τὴν εὐρισκομένην παρ' αὐ-
τοῖς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀκαθαρσιῶν
αὐτῶν.

Ὁ masmas θ' ἀπομακρύνῃ εἶτα
τὸ πτῶμα τοῦ ἄμνου, θὰ πορευθῇ
πρὸς τὸν ποταμόν, θὰ στραφῇ πρὸς
δυσμᾶς, θὰ ῥίψῃ ἔπειτα τὸ πτῶμα
τοῦ ἄμνου,

Στχ. 27. Τὸν μόσχον ὅμως, τὸν
πρὸς θυσίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας προ-
σαχθέντα, καὶ τὸν τράγον, τὸν πρὸς
θυσίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας προσαχθέν-
τα, ὧν τὸ αἷμα προσηνέχθη, ἵνα
ἐν τῷ ἱερῷ τελεσθῶσιν αἱ περὶ τοῦ
ἱλασμοῦ διατάξεις, ὀφείλουσι ν'
ἀπομακρύνωσιν ἔξωθεν τὴν παρεμ-
βολῆς καὶ νὰ κατακαύσωσι τὸ δέγμα
αὐτῶν, τὸ κρέας αὐτῶν καὶ τὴν
κόπρον αὐτῶν.

Βαβυλωνιακόν

Λευϊτ. 16

θά μεταβῆ δὲ εἰς τὴν ἔξοχὴν ¹. Τὸ αὐτὸ δὲ θά πράξῃ καὶ ὁ ξιφοφόρος ὅσον ἀφορᾷ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀμνοῦ. Ὁ Masmās καὶ ὁ ξιφοφόρος θά μεταβῶσιν εἰς τοὺς ἀγρούς. Ἐφ' ὅσον ὁ Nabú παραμένει ἐν Βαβυλῶνι δὲν θά εισέλθωσιν εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ἀπὸ τῆς 5ης μέχρι τῆς 12ης ἡμέρας θά παραμείνωσιν εἰς τὴν ἔξοχὴν.

Στχ. 26. Ἐκεῖνος, ὅστις ὠδήγησε τὸν τράγον εἰς τὸν Ἀζαζέλ, ὀφείλει νὰ πλύνῃ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ καὶ νὰ λούσῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ δι' ὕδατος καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρέπεται νὰ εισέλθῃ εἰς τὴν παρεμβολήν. Στχ. 28. Καὶ ὁ κατακαύσας ἡμῶς αὐτούς (τὸν μόσχον καὶ τὸν τρίγον) ὀφείλει νὰ πλύνῃ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ καὶ νὰ λούσῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ δι' ὕδατος καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν παρεμβολήν.

Ὁ Urigallu τῆς E - kua ² δὲν δὲν θά ἴδῃ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ναοῦ. Ἐὰν ἴδῃ αὐτόν, τότε δὲν εἶναι καθαρὸς.

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀντιπαραβαλλομένοις κειμένοις, τοῖς διαλαμβάνουσι μόνον περὶ τῆς καθάρσεως τοῦ Βαβυλωνιακοῦ καὶ Ἰσραηλιτικοῦ ναοῦ, καταφαίνονται αἱ μεταξὺ αὐτῶν ὑφιστάμεναι ὁμοιότητες καὶ διαφοραί. Αἱ παρατηρούμεναι ὅμως ὁμοιότητες δὲν πρέπει ἀμέσως νὰ ὀδηγήσωσιν ἡμᾶς εἰς ἀποδοχὴν ἑξαρτήσεως τῆς Ἰσραηλιτικῆς τελετῆς ἀπὸ τῆς Βαβυλωνιακῆς τοιαύτης, ἀλλὰ χρήζουσι προηγουμένης ἐξετάσεως, κατὰ πόσον δῆλον ὅτι αὐταὶ εἶναι ξέναι πρὸς τὰς λοιπὰς τελετουργικὰς Ἰσραηλ. διατάξεις, ξέναι πρὸς τὰς θρησκευτικὰς παραστάσεις τοῦ Ἰσραήλ. Ἐν ἄλλαις λέξεσι δέον πρῶτον νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα, ἂν αἱ ὁμοιότητες αὐταὶ ἠδύναντο μόναι ἀφ' ἑαυτῶν ν' ἀναπτυχθῶσιν ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ Ἰσρ. ἐδάφους.

Κατ' ἀμφοτέρα τὰ κείμενα τὸ πρῶτον, ὅπερ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπιτελεῖ πρὸ τῆς τελετουργικῆς πράξεως εἶναι ἡ λούσις τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ἡ συνήθεια ὅμως αὕτη δὲν ἦτο γνωστὴ μόνον τοῖς Βαβυλωνίοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ τοῖς λοιποῖς Σημίταις. Κατὰ τούτους ὁ ναὸς δὲν ἦτο ἀπλοῦς τόπος συναθροίσεως καὶ προσευχῆς, ἀλλ' ὁ ἱερὸς χῶ-

1. Ἡ λέξις senu δηλοῖ κυρίως τὴν πεδιάδα, τὸν ἀγρόν, ἔπειτα τὴν ἔξοχὴν, τὴν ἑρημον.

2. E-kua ἐκαλεῖτο ὁ ναὸς τοῦ Marduk.

ρος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ θεότης διέτριβεν. Δι' ὃ ὁ μεταβαίνων εἰς τὸν ναόν, ἵνα ἐκεῖ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνήσῃ, ὄφειλε ν' ἀποθέσῃ μακρὰν τοῦ ἱεροῦ χώρου πᾶν ὅ,τι ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἐντεῦθεν προῆλθον αἱ παρ' ἅπασιν τοῖς Σημίταις ἀπαντῶσαι θρησκ. πλύσεις, συνιστάμεναι εἰς λούσιν τοῦ σώματος, πλύσιν τῶν ποδῶν, τῶν χειρῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐνδυμάτων, ἅτινα ἐθεωροῦντο μολυνθέντα ἐκ τῆς καθημερινῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς. Εἰδικῶς ἐν τῇ Ἰσρ. θρησκείᾳ τὸ Ἔξ. 30,17 ἔξ. ἐπιβάλλει τοῖς Λευίταις πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ναὸν πλύσιν τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν (προβλ. καὶ Ἔξ. 40, 30 ἔξ.), πρὸς ὃν σκοπὸν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ ἔκειτο ἡ χαλκῆ θάλασσα (Ἔξ. 30, 17 ἔξ. 1 Βασ. 7, 23 ἔξ.). Ὁ Μωϋσῆς πλύνει τὸν Ἀαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ὀλίγον πρὸ τῆς ἐπισήμου ἐγκαταστάσεως αὐτῶν εἰς τὸ ἰσραηλικὸν ἄξίωμα (Ἔξ. 29, 4 Ἀριθ. 8, 7). Ἐπομένως ἡ ὁμοίότης ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τοῦ Βαβυλωνιακοῦ καὶ Ἑβραϊκοῦ κειμένου δύναται κάλλιστα νὰ προῆλθῃ ἐκ τῆς γενικῶς διαδεδομένης πλύσεως πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ναόν.

Κατ' ἀμφοτέρωτα τὰ κείμενα ἡ στολὴ τοῦ τε Βαβυλωνίου καὶ τοῦ Ἰσραηλίτου ἀρχιερέως εἶναι λινῆ. Κατὰ Λευίτ. 16,4 ἅπασα ἡ στολὴ δέον νὰ εἶναι λινῆ (bad). Ἡ ἔντυμον τῆς λέξεως ταύτης εἶναι δυστυχῶς ἀβέβαιον, τούτου δ' ἕνεκα οἱ ἐξηγηταὶ ἀφένθησαν ἐλεύθεροι νὰ συσχετίσωσι τὴν λέξιν πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν γνωστὴν ρίζαν ἀποδίδοντες ἔπειτα εἰς τὴν λέξιν διαφόρους ἐννοίας¹. Ἐπικρατοῦσα καὶ πιθανώτερα γνώμη εἶναι ἡ ζητούσα ν' ἀνεύρῃ εἰς τὴν λέξιν bad τὴν ἔννοιαν τοῦ «λινούς». Πλεῖστα μάλιστα τῶν χωρίων τῆς Π. Δ. ἀποκλείουσιν οἰανδήποτε ἄλλην ἔννοιαν. Δεκτικῆς τῆς ἐννοίας ταύτης γενομένης προβάλλει ἀναγκαίως τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τῆς λέξεως bad πρὸς τὴν λέξιν ses (=βύσσος), τῆς σχέσεως δῆλον ὅτι τῆς ἐκ λινοῦ στολῆς πρὸς τὴν ἐκ βύσσου κατεσκευασμένην (Ἔξ. 39,27). Ἐπισκοποῦντες τὰ γενικῶς ὡς ἀρχαῖα χαρακτηριζόμενα χωρία 1 Σαμ. 2,18. 22,18. 2 Σαμ. 6,14 παρατηροῦμεν ὅτι γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως bad πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ὕλης, ἔξ ἧς ἦσαν κατεσκευασμένα τὰ ἰσραηλικά ἐνδύματα. Οὕτω κατὰ 1 Σαμ. 2,18 ὁ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Silo διατριβὼν Σαμουὴλ ἔφερε ἔphod bad, οἱ ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ φονευθέντες ἰσραεῖς ἐκ Nob ἔφερον

1. Προβλ. Th. Foote The Ephod (Journal of Biblical Literature Vol XXI 1902 σ. 1-47. E. Sellin Das Israelitische Ephod (Orientalische Studien Th. Nöldeke Giessen 1906 σ. 699-717). H. Elhorst Das Ephod Zeitschr. für Alttest. Wiss. Bd. 30. 1915 σ. 259-276.

πάντες 'ephod bad (1. Σαμ. 22,18) καὶ ὁ Δαυὶδ κατὰ τὴν μεταφορὰν τῆς κίβωτου ἐκ Kirjath Jearith εἰς Ἱερουσαλήμ ἔφερε 'ephod bad. Τῆς λέξεως ses ἐπὶ τῶν ἱερατικῶν ἐνδυμάτων γίνεται χοῆσις τὸ πρῶτον ἐν χωρίοις, ἀποδιδομένοις εἰς τὴν ἱερατικὴν πηγὴν. Τούτων ἕνεκα τὴν λινῆν στολὴν δεόν να θεωρήσωμεν ὡς τὴν ἀρχαιότεραν στολὴν παρ' Ἰσραήλ¹. Ἡ ἀπλὴ λινῆ στολὴ ἐξετοπίσθη βραδύτερον ὑπὸ τῆς πολυτελοῦς καὶ ποικιλοχρώμου στολῆς Ἐξ. 28,6 ἔξ. 39,1 ἔξ. 39,27. Οὕτω μόνον δυνάμεθα να κατανοήσωμεν διατι ὁ Ἰεζεκ. 44,17-18 ἀπαιτεῖ, ἵνα οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ναῷ φέρωσι λινᾶ ἐνδύματα, τὸν δὲ ἑβδομον ἄνδρα, τὸν μεθ' ἑτέρων ἔξ ἐν τῷ ναῷ ἐπιφανέντα παριστᾶ ἐνδεδυμένον λινᾶ ἐνδύματα (Ἰεζ. 9,2). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ διάταξις περὶ τῆς λινῆς στολῆς τοῦ ἀρχιερέως κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Kippurim δὲν δυνάμεθα να δεχθῶμεν ὅτι προῆλθεν ἀναγκαίως ἐκ τῆς ἀντιστοίχου Βαβυλωνιακῆς διατάξεως περὶ λινῆς στολῆς τοῦ Urigallu κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους², ἀλλ' ἐκ τῆς παρ' Ἰσραήλ ἐν χρήσει οὐσης ἀπλουστερας ἀρχαιότερας λινῆς ἱερατικῆς στολῆς. Πάντως ὅμως, ὅτι μόνον κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Kippurim γίνεται χοῆσις τῆς στολῆς ταύτης εἶναι λίαν ἀξιοσημείωτον.

Ὡς ἐν τῶν μέσων, δι' ὧν ὁ ναὸς καθαρίζεται ἀναφέρεται ἐν τῷ Βαβυλωνιακῷ κειμένῳ τὸ θυμιατήριον, ἐφ' οὗ ἐκαίοντο διάφοροι εὐώδεις ὕλαι. Παραλλήλως πρὸς τοῦτο ἐν Λευίτ. 16,12 ἀναφέρεται τὸ θυμιάμα. Μετὰ τὸν ὕψ' ἡμῶν γενόμενον ἀποχωρισμὸν τοῦ στχ. 13 ἀπὸ τοῦ στχ. 12, οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται να εἰσχωρήσῃ, ὅτι τὸ θυμιάμα δὲν προσφέρεται ὡς θυσία, πρὸς ὃν σκοπὸν ἄλλως τε ἦτο προωρισμένον τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος, ἀλλὰ τελεῖ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, οἷον καὶ παρὰ Βαβυλωνίους, τὴν κάθαρσιν δῆλον ὅτι τοῦ ναοῦ. Βεβαίως ὁ σκοπὸς οὗτος ἐν τῷ σημερινῷ ἔβρ. κειμένῳ δὲν δηλοῦται ῥητῶς, εἴτε διότι ὁ προσθέσας τὸν στχ. 13 ἐξήγησε τὴν σχετικὴν παρατήρησιν, εἴτε διότι ἀρχικῶς οὐδεμία ἐν τῷ κειμένῳ ἐξήγησις ἴστατο, ὡς κοινῶς γνωστοῦ ὑποτιθεμένου τοῦ σκοποῦ, ὃν τὸ θυμιάμα ἐπιτελεῖ. Τὸ θυμιάμα ἀρχικῶς εἶχε καθαρτικὴν δύναμιν, ὡς εἰλημμένον ἐκ δένδρων, ἅτινα ἐθεωροῦντο ἱερά, ἕνεκα δὲ τούτου ἐθεωρεῖτο ὡς μέσον ἀλεξιτήριον

1. Πρβλ. καὶ A. Gunkel ἐν Archiv für Religionswissenschaft Bd 1. 1898 σ. 297.

2. Καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν Βαβυλωνίων ἔφερον λινῆν στολὴν πρβλ. H. Zimmern—H. Winckler Die Keilschriften und das Alte Testament³ Leipzig 1903 σ. 591. W. Schrank Babylonische Sühnruten Leipzig 1908, ὅστις μάλιστα υποθέτει, ὅτι παρ' ἀπασί τοῖς Σημίταις οἱ ἱερεῖς ἔφερον λινῆν στολὴν.

παντός κακού¹. Ἐν τοῖς διασωθεῖσι λειτουργικοῖς Βαβυλ. κειμένοι ἀναφαίνεται ἐν ἐκάστη τελετῇ, γινομένη πρὸς κάθαρσιν ἀντικειμένου τινός, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν τελουμένη τελετῇ. Ἀκόμη δὲ καὶ ἐν τῇ Π.Δ. ἀναφαίνεται ὁ ἀρχικὸς οὗτος σκοπὸς τοῦ θυμιάματος. Ἐν Ἀριθ, 17, 11-13 ἡ ὑπὸ τοῦ θεοῦ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐπαχθεῖσα πληγὴ καταπαύει εὐθὺς ὡς ὁ Ἀαρὼν θέσῃ τὸ θυμιάμα ἐπὶ τοῦ πυρός². Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ὁ ἀρχικὸς οὗτος προορισμὸς τοῦ θυμιάματος ἐξησθένησε, τοῦ θυμιάματος προσφερομένου πλέον ὡς θυσίας, ὅφ' ἦν ἔννοιαν ἀπαντᾶ πολλάκις ἐν τῇ Π. Δ. Ἡ ὁμοιότης ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τοῦ Βαβυλ. καὶ Ἑβρ. κειμένου δύναται κάλλιστα νὰ ὀφείληται εἰς τὴν παρὰ τοῖς Σημίταις διαδεδομένην χρῆσιν τοῦ θυμιάματος, ὡς μέσου πρὸς κάθαρσιν ἀντικειμένων.

Ἡ κάθαρσις ὅμως τοῦ ναοῦ κατ' ἀμφοτέρα τὰ κείμενα συντελεῖται κυρίως διὰ σφαγιαζομένου ζῴου. Ἡ βασικὴ ἰδέα παρὰ τε τοῖς Βαβυλωνίοις καὶ Ἰσραηλίταις εἶναι ἡ αὐτή, τὸ σφαγιασθὲν ζῷον καθαρίζει τὸν ναὸν ἀπὸ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπικαθημένης ἀκαθαρσίας. Μόνον ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ ναὸς καθαίρεται, εἶναι ὀλίγον τι διάφορος. Κατὰ τὸ Βαβυλ. κείμενον ὁ masmas ἀποκαθαίρει τὸν ναὸν διὰ τοῦ πτώματος τοῦ ζῴου, ἐνῶ κατὰ τὸ Ἑβρ. ὁ καθαρισμὸς συντελεῖται διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ζῴου. Ἡ ἀξιοπαρατήρητος αὕτη διαφορὰ δὲν δύναται ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει νὰ ἔχῃ μεγάλην σημασίαν, διότι παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις γενικῶς κατὰ τὰς θυσίας περιέργως δὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ αἷμα ἡ αὕτη σημασία, οἷαν παρ' Ἰσραηλίταις παρατηροῦμεν³. Ὅτι ὅμως τὸ σφαγιαζόμενον ζῷον ἔχει τοιαύτην δύναμιν δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ παράστασις τῶν Βαβυλωνίων ἀλλ' ἀπαντᾶ παρ' ἅπασιν τοῖς Σημίταις⁴, οὕτως ὥστε καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ.

1. Πρβλ. W. R. Smith: Lectures on the Religion of the Semites³ London 1927 σ. 426-27.

2. «Εἶπε δὲ Μωϋσῆς πρὸς Ἀαρὼν: παράλαβε τὴν ἐσχάραν καὶ θές ἐπ' αὐτῆς πῦρ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐπίθες θυμιάμα καὶ φέρε (αὐτήν) εἰς τὸν λαόν, ἵνα ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτύχῃς ἐξιλέωσιν, διότι ἤδη ἐξῆλθεν ἡ ὀργὴ παρὰ Κυρίου, ἡ δὲ πληγὴ ἔχει ἤδη ἀρχίσει. Παρέλαβε δὲ ὁ Ἀαρὼν, ὡς Μωϋσῆς διέταξε, καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ μέσον τοῦ λαοῦ καὶ ἰδοὺ ἡ πληγὴ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἐν τῷ λαῷ. Τότε ἐπέθηκε (Ἀαρὼν) τὸ θυμιάμα καὶ ἐπέτυχεν ἐξιλέωσιν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Εὐθὺς δ' ὡς ἔστι (Ἀαρὼν) ἀναμέσον τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζώντων, ἡ πληγὴ κατέπαυσεν».

3. Πρβλ. B. Meissner ἐνθ' ἄνωτ. Bd. II σ. 84.

4. Πρβλ. W.R. Smith ἐνθ' ἄνωτ. σ. 426.

λόγος περὶ ἑξαετήσεως τῆς Ἰσραὴλ τελετῆς ἀπὸ τῆς Βαβυλωνιακῆς τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον χροῖσις τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος καὶ τῶν ὀλοκαυτωμάτων δι' αἵματος, ὡς καὶ ραντισμὸς τοῦ αἵματος ἐπὶ τοῦ καταπετάσματος ἀπαντᾶ παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ κατ' ἄλλας περιστάσεις (Πρβλ. Λευϊτ. 4, 6—7, 17—18, 25, 30, 34, 8, 15, 9, 9 κλπ.).

Τὸ πτώμα τοῦ ζῴου, ἐφ' οὗ τρόπον τινὰ ὀλόκληρος ἡ ἀκαθαρσία τοῦ ναοῦ συνεσωρευθῆ, θεωρεῖται ἀκάθαρτον καὶ ὡς τοιοῦτο δέον ν' ἀχθῆ μακρὰν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα μὴ ἡ ἀκαθαρσία μεταδοθῆ εἰς τοὺς ἐγγίζοντας αὐτό. Δι' ὃ παρὰ μὲν τοῖς Βαβυλωνίοις ῥίπτεται εἰς τὸν ποταμόν, παρὰ δὲ τοῖς Ἰσραηλίταις κατακαίεται. Καὶ ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ τῆς ἀκαθαρσίας ὡς πραγματικοῦ ἀντικειμενικοῦ τινος πράγματος, ὡς φυσικῆς τινος ἀκαθαρσίας εἶναι ἀρχαία καὶ γνωστὴ παρ' ἅπασιν τοῖς Σημίταις¹. Εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην ὀφείλεται καὶ ἡ κοινὴ διάταξις τοῦ Βαβ. καὶ Ἑβρ. κειμένου, καθ' ἣν οἱ τὸ πτώμα τοῦ ζῴου παραλαβόντες ὀφείλουσι νὰ παραμείνωσι μακρὰν τῶν ἀνθρώπων ἢ νὰ πλύνωσι πρῶτον τὸ σῶμα αὐτῶν.

Τέλος ἐν ἔτι κοινὸν σημεῖον ἀναφαίνεται εἰς ἀμφοτέρα τὰ κείμενα, ὅτι δηλ. ὁ Urigallu προσεύχεται μόνος ἐν ναῶ πρὸ τοῦ Βέλ καὶ ὁ Ἄαρὼν ὅμως μόνος εἰσέρχεται εἰς τὸν ναόν, τῆς εἰσόδου ἀπαγορευομένης αὐστηρῶς εἰς οἰονδήποτε ἄλλον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ ναοῦ. Δὲν νομίζω ὅμως, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται ἰδιαιτέρα τις συνάφεια τῶν δύο κειμένων. Ὁ σκοπός, δι' ὃν ἀμφοτέροι οἱ ἀρχιερεῖς εἰσέρχονται εἰς τὸν ναόν, εἶναι ἐντελῶς διάφορος. Ἡ προσευχὴ τοῦ Urigallu οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν ἐπακολουθοῦσαν τελετὴν τῆς καθάρσεως τοῦ ναοῦ, ἀλλ' εἶναι ἡ συνήθης προσευχὴ, ἣν ἀπευθίνει καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς ἡμέρας². Ἡ τυχὸν εἰσόδος εἰς τὸν ναόν ἐτέρου προσώπου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ καθαρισμοῦ ἠδύνατο νὰ διαταράξῃ τὴν ἐν τῷ ναῶ σιγὴν κατὰ τὴν ἱερωτέραν στιγμὴν τῆς ἑορτῆς. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου ἐτέθη ἡ διάταξις Λευϊτ. 16, 17.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ὁμοιοτήτων παρατηροῦνται καὶ διαφοραὶ τινες. Παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις τὸν καθαρισμὸν τοῦ ναοῦ δὲν ἐπιτελεῖ ὁ Urigallu ἀλλ' ὁ masmas, ἐνῶ παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις αὐτὸς ὁ Ἄρχιερεὺς. Ἡ διαφορὰ αὕτη ὀφείλεται βεβαίως ἐν τούτῳ, ὅτι παρ' Ἰσραηλίταις δὲν ἀνεπτύχθη ἰδιαιτέρα τάξις ἐξορκιστῶν ἱερέων, ἔργον ἀποκλειστικὸν ἐχόντων τὴν δι' ἐξορκισμῶν καὶ ἄλλων μέσων κάθαρσιν

1. Πρβ. καὶ Λευϊτ. 4, 11—12, 21, 18, 17, 15, 31 κλπ.

2. Ἰδὲ F. Thureau-Dangin ἐνθ' ἄνωγ.

μεμολυσμένου αντικειμένου. Γενικῶς δὲ παρὰ Βαβυλωνίους οἱ ἱερεῖς εἶναι διηρημένοι εἰς διαφόρους κλάσεις, ἕκαστη τῶν ὁποίων ἐπετέλει ἰδιαίτερον ἔργον. Τὴν τοιαύτην ὁμως ταξινομήσιν τοῦ ἱερατείου εἰς τόσον πολλὰς κλάσεις δὲν ἀπαντῶμεν παρ' Ἰσραήλ.

Ἐτέρα τις διαφορὰ ἀναφαίνεται ἐν τοῖς τελετουργικοῖς σκεύεσι, δι' ὧν ὁ ναὸς καθαρίζεται. Παρὰ τοῖς Βαβυλωνίους πλὴν τοῦ θυμιάματος χρησιμοποιοῦνται καὶ ἕτερα μέσα, ἀτινα δὲν ἀναφέρονται μὲν ἐν Λευϊτ. 16 ἦσαν ὁμως καὶ τοῖς Ἰσραηλίταις γνωστά. Ὁ ραντισμὸς τοῦ ὕδατος ἐπὶ τοῦ πρὸς κίθαροςιν ἀντικειμένου ἀπαντᾷ ἐν Λευϊτ. 14, 51—52, ἡ κροῦσις τοῦ κύμβαλλου δὲν ἀπαντᾷ μὲν ρητῶς, οἱ κωδωνίσκοι ὁμως τῆς ἀρχιερατικῆς στολῆς (Ἔξ. 28,33—34) τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπετέλουν, οἷον τὸ κύμβαλλον παρὰ Βαβυλωνίους. Τέλος ἡ χοῦσις ἀντικειμένου τινὸς δι' ἐλαίου δὲν ἦτο ἄγνωστος τοῖς Ἰσραηλίταις (Λευϊτ. 14, 16).

Ἡ ἐξέτασις τῶν μεταξὺ τῶν δύο κειμένων παρατηρουμένων ὁμοιοτήτων κατέδειξεν, ὅτι οὐδεμία τούτων τυγχάνει ξένη πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Ἰσραήλ. Οὐδεμίαν τῶν παρατηρουμένων ὁμοιοτήτων εὔρομεν ἀποκλειστικὸν κτῆμα τῶν Βαβυλωνίων, ξένην δὲ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς Ἰσρ. παραστάσεις καὶ συνηθείας. Ἀπάσας τὰς κατὰ τὴν τελετὴν τῆς καθάρσεως τοῦ ναοῦ γενομένας κοινὰς τῶν τε Βαβυλωνίων καὶ Ἰσραηλιτῶν πράξεις καὶ τὰς θρησκευτικὰς παραστάσεις, ἐφ' ὧν βασιζονται αἱ τελετουργικαὶ αὐταὶ πράξεις, εὔρομεν ὡς λίαν γνωστὰς παρὰ τῷ Ἰσραήλ. Οὐδὲν ἐν τῇ περιγραφῇ Λευϊτ 16 παρουσιάζεται, ἔχον χοιρῶν ξένου στοιχείου, παραληφθέντος ἐκ ξένων θρησκευτικῶν συνηθειῶν. Τούτου ἕνεκα εὐλόγως δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἅπανα ἡ τελετὴ αὕτη ἠδύνατο νὰ βλαστήσῃ ἐπὶ καθαρῶς Ἰσραηλιτικοῦ ἐδάφους, ἀπηλλαγμένη οἰασθήποτε ξένης ἐπιδράσεως.

Ἀφ' ἑτέρου ὁμως ἐξ ἴσου δεόν νὰ τονισθῇ, ὅτι αἱ ὑφιστάμεναι διαφοραὶ οὐδόλως ἀποκλείουσι τὴν ἐξάρτησιν τῆς Ἰσρ. τελετῆς ἀπὸ τῆς ἀντιστοίχου Βαβυλωνιακῆς. Κατὰ ταῦτα οὔτε αἱ ὁμοιότητες, καθ' ἑαυτὰς λαμβανόμεναι, ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν ἐξάρτησιν τῆς Ἰσρ. τελετῆς ἀπὸ τῆς Βαβυλωνιακῆς, οὔτε πάλιν αἱ ὑπάρχουσαι διαφοραὶ εἶναι τοιαῦται, ὥστε ν' ἀποκλείωσι τὴν ἐξάρτησιν. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐξέτασις τῶν διαφορῶν καὶ ὁμοιοτήτων οὐδὲν συμπέρασμα δύναται νὰ δώσῃ, μία ὁμως λέξις τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κειμένου, τὸ ἀπαρέμφατον *Kurru*, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ ἀντίστοιχος ἑβρ. λέξις *Kipper* καὶ ἐκ ταύτης αἱ λέξεις *Karoret*, καὶ *Kirrim*, δύναται νὰ

φέρῃ ἡμᾶς εἰς ἀσφαλέστερα συμπεράσματα. Εἰς τὴν ἐξέτασιν ὅθεν τῶν λέξεων τούτων δεόν νῦν νὰ σταθῇ νῦν ἡ ἡμετέρα ἔρευνα.

§ 7. ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ KUPPURU ΚΑΙ KIPPER¹.

Ἐν τοῖς τελετουργικᾶς διατάξεις περιέχουσι τεμαχίους τῆς Π. Δ. τὸ ρῆμα Kipper ἀπαντᾷ πάντοτε ὡς terminus technicus πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἐννοίας τοῦ «ἰλάσκεσθαι» καὶ δηλοῖ «τὰς πρὸς ἰλασμόν διατάξεις ἐπιτελεῖν, ἐξιλέωσιν δι' αὐτῶν ἐπιτυγχάνειν, καταπραύνειν τὸν θυμόν, ἐξιλάσκεσθαι, καθαίρειν». Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑποκείμενον εἶναι ὁ ἱερεὺς, ἀντικείμενον δὲ δύναται νὰ εἶναι ἢ ὁ ἄνθρωπος (Λευϊτ 4,31.17,11 κλπ.) ἢ καὶ ἄψυχα ἀντικείμενα (Ἔξ. 29,36. Λευϊτ. 16,18 κλπ.) Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς τελετουργικῆς, οὕτως εἰπεῖν, γλώσσης τὸ ρῆμα ἀναφαίνεται ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ἥτοι «καταπραύνειν, καθισυχάζειν τὸν θυμόν (Γεν. 32,21 Παροιμ. 16,14), συγχώρησιν ἐπιτυγχάνειν (Ἔξ. 32,30, ἐξιλάσκεσθαι (2 Σαμ. 21,3), καθαρίζειν τι ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν, ἐκ τῆς εἰς αὐτὸ προσγενομένης ἀκαθαρσίας ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν (Ἰεζ. 43.20.26), ἐπὶ δὲ τοῦ θεοῦ λεγόμενον δηλοῖ «συγχωρεῖν τὰς ἁμαρτίας» (Ἰερ. 18,23 ψαλμ. 65,4. 78.38. 79,9). Κατὰ ταῦτα τὸ ρῆμα Kipper ἀναφαίνεται πανταχοῦ τῆς Π. Δ. ὡς προσλαβὸν ἤδη τὴν εἰδικὴν θρησκευτικὴν ἔννοιαν τοῦ ἰλάσκεσθαι, οὐδαμοῦ δὲ τῆς Π. Δ. παρουσιάζεται ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ. Τούτου ἕνεκα ἐζητήθη ν' ἀνευρεθῇ ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ Kipper. Ἡ ἐξέτασις τοῦ σημείου τούτου δὲν παραμένει ἄνευ σημασίας ὡς πρὸς τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς θέμα, διότι ἐκ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας τοῦ ρήματος θὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐννοίας αὐτοῦ μέχρις ὅτου ἀπέβη ἐν τῇ Π. Δ. terminus technicus, ἵνα οὕτω δυνηθῶμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἂν ἡ ἐξέλιξις αὕτη συνετελέσθη ἐπὶ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἐδάφους ἢ ἂν τὸ ρῆμα παρελήφθη ὡς ὄρος ἐξ ἄλλης γλώσσης, παρ' ἧ εἶχεν ἤδη προσλάβει τὴν εἰδικὴν θρησκευτικὴν ἔννοιαν. Ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ γλώσσῃ ριζῶν, τῶν περιεχουσῶν τὰ σύμφωνα τοῦ Kipper, μόνον τὸ ρῆμα Kaphar (Γεν. 6,14) ἠδύνντο νὰ δώσῃ ἀφορμὴν πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας τοῦ Kipper Ἀλλὰ τὸ ρῆμα Kaphar, παραγόμενον ἐκ τοῦ οὐσ. Kopher (ἀσφαλτος), δηλοῖ χρεῖν δ' ἀσφάλ-

1. Περὶ τῆς ἐν τῇ Π. Δ. σημασίας τοῦ ρήματος Kipper ἰδὲ A. Davidson: The word «atone» in extra-ritual Literature (The Expositor τόμ. X 1899 σ. 92-103) καὶ J. Herrmann: Die Idee der Sühne im Alten Testament Leipzig 1905, παρ' ᾧ εὐρίσκει τις καὶ τὴν ἀρχαιοτέραν βιβλιογραφίαν.

του, οὐδεμίαν δὲ σχέσιν πρὸς τὸ Kipper ἔχει οὐδὲ εἶναι δυνατόν ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης νὰ προσέλθῃ ἡ ἐννοία τοῦ ἰλάσκεσθαι. Ἡ πλέον ἐπικρατεστέρα γνώμη εἶναι, ὅτι τὸ ἔτυμον τοῦ ῥήμ. Kipper ἐσήμαι-
 νεν ἀρχικῶς «καλύπτειν» ἀναλόγως πρὸς τὸ Ἀραβικὸν Karhara (κα-
 λύπτειν) ¹. Ἡ γνώμη αὕτη φαίνεται τοσοῦτω μᾶλλον εὐπρόσδεκτος,
 καθ' ὅσον ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ καλύπτειν εὐκόλος ἀποβαίνει ἡ παρα-
 γωγὴ τῆς ἐννοίας τοῦ «ἐξιλάσκεσθαι, συγχωρεῖν»: καλύπτειν δῆλον
 ὅτι τὰς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ μὴ καθίστανται πλέον ὄραται ἢ καλύπτειν
 τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ προσβληθέντος ἐκ τῆς διαπραχθείσης ἁμαρτίας
 θεοῦ, ἐπομένως συγχωρεῖν. Πράγματι δὲ τοιαύτη παράστασις περὶ
 ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἀπαντιᾶ ἐν Γεν. 20,16. 1 Σαμ. 12,3 καὶ Ἰωβ
 9,24. Κατὰ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης ἤδη ὁ W. R. Smith παρετήρησεν, ²
 ὅτι τὸ αὐτὸ ῥήμα παρουσιάζεται ἐν τῇ Συριακῇ γλώσσῃ οὐχὶ ἐν τῇ
 ἐννοίᾳ τοῦ καλύπτειν, ἀλλὰ τοῦ «ἀπομάσσειν, ἀποσπογγίζειν. Τὴν
 ἔννοιαν δ' ἀκριβῶς ταύτην ὁ W. R. Smith ἐξέλαβεν ὡς τὴν ἀρ-
 χικὴν τοῦ ῥήματος σημασίαν. Εὐκόλος βεβαίως καὶ ἐκ ταύτης ἀπο-
 βαίνει ἡ παραγωγὴ τῆς σημασίας τοῦ ἰλάσκεσθαι: ἀποσπογγίζειν δηλ.
 τὰς ἁμαρτίας ἢ ἀποκαθαίρειν τὸ ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀμαυρωθὲν πρόσω-
 πον, ἐπομένως συγχωρεῖν, ἐξιλάσκεσθαι. Εἰδικῶς κατὰ τῆς πρώτης
 ἐκδοχῆς δεόν νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἐν τοῖς χωρίοις, ἐν οἷς ἡ ἄφεσις
 τῶν ἁμαρτιῶν παρίσταται πράγματι ὡς κάλυψις τῶν ὀφθαλμῶν, δὲν
 γίνεται χρῆσις τοῦ ῥήμ. Kipper, ἀλλὰ τοῦ Kasah (Γεν. 20,16. Ἰωβ
 9,24) καὶ τοῦ 'alam (1 Σαμ. 12,3). Ἐν τοῖς χωρίοις ἀκριβῶς τούτοις
 ἔπρεπε ν' ἀναφαίνηται τὸ Kipper, ἐὰν πράγματι τοῦτο ἀρχικῶς ἐσή-
 μαινε «καλύπτειν», διότι ἐνταῦθα τῷ ὄντι ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν πα-
 ρίσταται ὡς κάλυψις τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐκ τῆς ἁμαρτίας προσβληθέν-
 τος. Ἡ χρῆσις τῶν ῥημάτων Kasah καὶ 'alam ἐν τοῖς χωρίοις τού-

1. Οὕτω ἤδη οἱ W. Gesenius: Thesaurus philologicus linguae Hebraeae et Chaldaee veteris Testamenti ² Lipsiae 1835-1842, J. Wellhausen: Geschichte Israels τόμ. 1 σ. 66 Berlin 1878, τοῦ αὐτοῦ Die Composition des Hexateuchs und der historischen Bücher des Alten Testaments ³ Berlin 1899 σ. 386 ἐξ.—Ed. König: The Hebrew word «atone» (The Expository Times τόμ. 22 (1910-11) σ. 232-234 καὶ 378-380), τοῦ αὐτοῦ Hebräisches und Aramäisches Wörterbuch zum Alten Testament ²⁻³ Leipzig 1922. Τούναντιον οἱ S. H. Langon: The Hebrew word for «Atone» (The Expos. Times τόμ. 22 σ. 320-325, 380-381). C. H. Burney: The Hebrew word for «Atone» (The Expos. Times τόμ. 22 σ. 325-327).

2. W. R. Smith: The old Testament in the Jewish Ghurch ² London 1892 σ. 381.

τοὺς παρέχει ἡμῖν τὸ δικαίωμα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι μᾶλλον τὰ ρήματι ταῦτα θ' ἀνεμένομεν νὰ συναντήσωμεν ὡς ὄρους πρὸς δήλωσιν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Κατ' ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἐκδοχῶν δέον ἐν πρώτοις νὰ λεχθῆ, ὅτι ἀδυνατοῦσι νὰ ἐξηγηθῶσι τὴν μορφήν τοῦ ρήματος, διατὶ δηλ. τὸ Kipper ἀναφαίνεται ἐν ὀρισμένῃ ρηματ. μορφῇ. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι τὸ ὁ. Kipper ἀναφαίνεται ἐν τῇ Π Δ μόνον ἐν τῇ διαθέσει τοῦ Pí'el καὶ σπανιώτερον ἐν ταῖς ἀντιστοίχοις διαθέσεσι τοῦ Pu'al¹ καὶ Hithra'el². Ἄλλ' ὅ,τι κυρίως ἀδύνατον μοι καθιστᾷ τὴν παραδοχὴν μᾶς τῶν δύο ἀνωτέρω ἐκδοχῶν εἶναι, ὅτι τὸ ὁ. Kipper οὔτε ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ καλύπτειν οὔτε ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀπομάσσειν ἀναφαίνεται ἐν τῇ Π. Δ., ἀλλὰ πανταχοῦ παρουσιάζεται ἤδη ἐν τῇ εἰδικῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἰλάσκεσθαι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ὑπὸ τοῦ J. Wellhausen προσαχθεῖσι χωρίοις Γεν. 32,21. 2 Σαμ. 21,3. Ἀκριβῶς δὲ τοῦτο, ἡ ἔλλειψις δῆλον ὅτι οἰουδήποτε ἔχουσι ἐξελίξεως τῆς ἐννοίας τοῦ ρήμ. τούτου ἐν τῇ Π. Δ., ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐννοίας τοῦ ρήμ. ἐπετελέσθη ἐκτὸς τῆς Π. Δ., ἐν ἄλλαις λέξεσιν εἶμεθα ἠναγκασμένοι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ὄρος οὗτος παρελήφθη ὡς **τοιούτος** ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν παρ' ἄλλου λαοῦ, παρὰ τῷ ὁποίῳ τὸ ρῆμα θὰ εἶχεν ἤδη ἀποβῆ σταθερὸς ὄρος πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἰλάσκεσθαι. Ἐπομένως δέον ἀναγκαιῶς ν' ἀναζητήσωμεν τὸ ρῆμα παρὰ λαῶ, παρὰ τῷ ὁποίῳ νὰ παρουσιάζηται ὡς terminus technicus ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ καὶ δὴ ἐν τῇ μορφῇ τοῦ Pí 'el. Ὁ λαὸς ὁμοῦ, παρ' ᾧ τὸ αὐτὸ ρῆμα ἀπαντᾷ ἐν τῇ αὐτῇ διαθέσει καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ εἶναι οἱ Βαβυλωνῖοι. Γνωρίζομεν εὐτυχῶς, ὅτι τὸ ρῆμα Karatu ἀκριβῶς ἐν τῇ διαθέσει τοῦ Pí'el «Kippurim» παρὰ Βαβυλωνίους δηλοῖ τὴν τελετουργικὴν ἐκείνην πράξιν, δι' ἧς ὁ asiru ἀποκαθαίρει πρόσωπα ἀφ' οἰωνδήποτε ἁμαρτιῶν καὶ ἄψυχα ἔτι ἀντικείμενα, θεωρούμενα ὡς μεμολυσμένα ἐξ οἰασδῆποτε αἰτίας³. «Τὸ Kippurim καταδείκνυται ἐξ ὅλων τῶν χωρίων, ἐν οἷς ἀναφαίνεται ὡς τεχνητῇ ἔκφρασις δι' εἰδικὴν πράξιν, ἣν ὁ asiru ἐπιτελεῖ καὶ ἐπὶ προσώπων καὶ ἐπὶ ἀψύχων ἀντικειμένων»,

1. *Εξ. 29,33. Ἄριθ. 35,33. Ἦσ. 6,7. 22,14. 27,9. Τὸ Ἦσ. 28,18 εἶναι προφανῶς ἐφθαρμένον.

2. 1 Σαμ. 3,14. Τὸ nikapper Δευτ. 21,8 διορθωτέον εἰς nithkapper.

3. H. Zimmern: Ritualtafeln Leipzig 1899-1900 σ. 81 καὶ W. Schrank: Babylonische Sühnriten Leipzig 1908 σ. 81, ἐνθα σημειοῦνται καὶ αἱ παραπομπαὶ εἰς τὰ σχετικὰ χωρία.

σημειοὶ ὁ H. Zimmern 1. Παρὰ ταῖς Βαβυλωνίους λοιπὸν τὸ Kurru ἄναφαινεται ὡς τελετουργικὸς terminus technicus ἐν ταῖς τελεταῖς, ταῖς γινομέναις πρὸς κάθαρσιν οἰουδήποτε ἀντικειμένου. Ἐντεῦθεν ὁ H. Zimmern ὀρμηθεὶς δικαίως οὐ μόνον συνεταύτισε τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ Pî'el «Kurru» πρὸς τὸ ἐπίσης ὡς τελετουργ. terminus technicus ἀναφαινόμενον ἀπαρέμφατον τοῦ Pî'el «kirper», ἀλλὰ καὶ ὡς λίαν πιθανὸν ἐθεώρησεν, ὅτι τὸ Kirper τοῦτο τῆς Π. Δ. παρελήφθη ἐκ τῶν Βαβυλωνίων ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ὡς τελετουργικὸς ὄρος 2. Ἡ χρῆσις τοῦ ῥήμ. ὡς τελετουργικοῦ ὄρου ἐν τῇ αὐτῇ γραμματικῇ μορφῇ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ ἐξηγεῖται μόνον, ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι τὸ ὁ. Kurru παρελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Βαβυλωνιακῆς γλώσσης ὡς τελετουργικὸς ὄρος. Τότε μόνον ἐξηγεῖται ὡς ἄριστα διατὶ πανταχοῦ τῆς Π. Δ. ἀναφαινεται ὡς ὄρος καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ διαθέσει τοῦ Pî'el καὶ ἐν ταῖς ἀντιστοίχοις παθητικαῖς διαθέσειν 3.

Περὶ τῆς ἀρχικῆς σημασίας τοῦ ῥήμ. Kurru ἐν τῇ Βαβυλωνιακῇ γλώσσῃ διάφοροι διευτυπώθησαν γινῶμαι. Ὁ H. Zimmern ὑπεστήριξε τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν ὁ W. R. Smith ἐξελάμβανεν ὡς ἀρχικὴν ἔννοιαν τοῦ Kirper, δηλ. τὴν τοῦ ἀπομάσσειν, σπογγίζειν, ἐπικαλούμενος κυρίως τὸ Συριακὸν ὄημα Kerhar, ἔχον τὴν ἔννοιαν ταύτην. Ἡ ὀρθότης τῆς γνώμης ταύτης ἠμφισβητήθη ὑπὸ τοῦ W. Schirank 4, ὅστις ἀντὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπομάσσειν ἐδέχθη τὴν ἔννοιαν τοῦ «χορῖεν, τρίβειν, ἐπαλείφειν» ἐπικαλούμενος χωρία, ἐν οἷς προκειμένου περὶ τελετῆς γενομένης ἐπ' ἀσθενῶν ἀνθρώπων τὸ ὄημα Karu φαίνεται νὰ ἔχη τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιχορῖεν. Ἡ ὑπὸ τοῦ W. Schirank ἀποδοθεῖσα εἰς τὸ ὄημα ἀρχικὴ αὕτη ἔννοια φαίνεται νὰ εἶναι ἢ ἀληθὴς ἀρχικὴ τοῦ ὄημ. ἔννοια, ὡς τοιαύτη ἀποδεικνυμένη καὶ ὑπὸ τοῦ κειμένου, τοῦ περιέχοντος τὴν τελετουργικὴν διάταξιν τῆς 3ης ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τοῦ νέου ἔτους, ὅπερ ἐν τῇ προη-

1. H. Zimmern ἐνθ' ἄνωτ. σ. 92.

2. H. Zimmern ἐνθ' ἄνωτ. καὶ ἐν Eb Schrader: Die Keilinschriften und das Alte Testament³ Berlin 1903 σ. 601-602 ἰδὲ καὶ F. Buhl ἐν W. Gesenius—F. Buhl: Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch¹⁷. Leipzig 1921.

3. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ ἀναφαινεται τὸ ὁ. καὶ ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ Ἀραμαϊκῇ, γλώσσῃ G. Dalman Aramäisch—Neuhebräisches Handwörterbuch² Frankfurt 1922.

4. W. Schirank ἐνθ' ἄνωτ. σ. 81.

γομένη § παρεθέσαμεν ἐν μεταφράσει. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἑξῆς: *ina-
rag ri immeri masmas bita u-kar-rai* (διὰ τοῦ πτώματος τοῦ
πτώματος τοῦ ἁμνοῦ ὁ masmas θὰ χρίση τὸν ναόν). Ἐνταῦθα τὸ
Kippuru οὐδεμίαν ἑτέραν ἔννοιαν ἐπιδέχεται ἢ χρίειν, ἐπαλείφειν
τρεῖβειν». Πῶς ὅμως ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης προήλθεν, ὥστε τὸ ὄημα
νὰ δηλοῖ «ἐξιλάσκεισθαι» καὶ νὰ καταστῇ τελετουργικὸς *terminus-
technicus*; Τὴν ἐξέλιξιν ὑποθέτω οὕτω πως γενομένην. Ἀναμφιβό-
λως ἡ ἔννοια τοῦ ἐπιχρίειν δέον ἀρχικῶς νὰ ἦτο συνδεδεμένη μεθ'
οἰασδήποτε θρησκευτικῆς πάντως παραστάσεως, ἐξ ἧς ἐπὶ θρησκευτι-
κοῦ πάντως ἐδάφους συνετελέσθη ἡ ἐξέλιξις καὶ μετάβασις ἀπὸ τῆς
ἐννοίας τοῦ ἐπιχρίειν εἰς τὴν τοῦ ἐξιλάσκεισθαι. Γνωρίζομεν, ὅτι ἡ
πρώτη ἀπλουστερα καὶ ἀρχαιότερα μορφή τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ
ἦτο ἡ ἐπίχρισις τοῦ μέρους καὶ ἰδίως τῶν λίθων, ἔνθα ἐφαντάζοντο
τὴν θεότητα ἐδρεύουσαν, δι' αἵματος, ἐλαίου, ὕδατος κ. τ. τ. Δι' ἐπι-
χρίσεως τοῦ αἵματος, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀντικειμένου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ
θεότης ἐθεωρεῖτο στενωτάτα συνδεδεμένη, κατοικοῦσα μάλιστα ἐν
αὐτῷ, συνείθιζεν ὁ ἄνθρωπος νὰ λατρεύῃ τὸ θεῖον, νὰ καθιστᾷ αὐτὸ
εὐμενὲς πρὸς αὐτόν, νὰ καταπραῖνῃ τὴν ὀργὴν τῆς θεότητος, νὰ ἐπι-
τυγᾷ τὸ τέλος τῆς συνδιαλλαγῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δὲ βρα-
δύτερον ὁ ἄνθρωπος προοδεύσας ἐν ταῖς θρησκ. αὐτοῦ παραστάσεσι
κατεσκεύασε ἀγάλματα τῶν θεῶν, δι' αὐτὰ καὶ ἰδίους ναοὺς ἀνήγειρε,
τοὺς δὲ τὴν θεότητα παριστῶντας φυσικοὺς λίθους διεδέχθησαν τὰ
τεχνητὰ θυσιαστήρια, ἡ βαθέως ἐξοριζωμένη ἀρχαία συνήθεια τῆς ἐπι-
χρίσεως παρὰ τὴν καθ' ἡμέραν αὔξουσαν σημασίαν τῆς θυσίας δὲν πα-
ρημελήθη, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀγάλματα, τὰ πρόσωπα τῶν θεῶν 1 καὶ ἰδίως
μέρη τοῦ θυσιαστηρίου ἐξηκολούθουν νὰ ἐπιχρίωνται. Περαιτέρω ἐξέ-
λιξις τῆς ἐπιχρίσεως εἶναι ὁ ῥαντισμὸς τοῦ αἵματος. Ἐνταῦθα ἀρκεῖ
νὰ σημειώσω μόνον τὴν γνωστὴν διήγησιν Γεν. 28,18 ἑξ., καθ' ἣν ὁ
Ἰακώβ μετὰ τὸ γνωστὸν ἐνύπνιον ἐν Beth-el ἐπιχέει ἐπὶ λίθου ἔλαιον 2,
περαιτέρω δὲ νὰ ὑπενθυμίσω πόσον συχνὰ ἀπαντᾷ ἐν ταῖς τελετουρ-
γικαῖς διατάξεσι τῆς Π. Δ. ἡ ἐπίχρισις τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστη-

1. Ἐντεῦθεν ἡ ἔκφρασις *Kipper panim* (Γεν. 32,21), ἣν ὁ J. Wellhausen (ἐνθ' ἄνωτ.) ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ «καλύπτειν τὸ πρόσωπον».

2. Ἰδὲ καὶ Γεν. 35,14. Ἡροδ. III, 8. Ἡ συνήθεια τοῦ ῥαντισμοῦ τοῦ αἵματος πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ θεοῦ διεσώθη μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς Ἀραβῶν πρὸβλ. J. Wellhausen: *Reste Arabischen Heidentums* Berlin 1927 σ. 127 καὶ S. J. Curttis: *Ursemitische Religion im Volksleben des heutigen Orients* Leipzig 1903 σ. 216 ἑξ.

οίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ τοῦ θυμαίματος διὰ τοῦ αἵματος τοῦ θυσιασθέντος ζώου ¹. Ἐκ τοῦ σκοποῦ λοιπόν, ὃν ἐπεδίωκεν ἡ τοιαύτη ἐπιχόριστος προσέλαβεν ἐν τῇ τελετουργικῇ γλώσσει τὸ ῥῆμα «χρῖεν, ἀλείφειν, τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἐξιλάσκεσθαι, τὸν θεὸν εὖνουν καθιστᾶν, καθαρῶσαι τινὰ ἢ τι ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ἐκ τῆς ἐπικαθημένης ἀκαθαρσίας, τὰς ἁμαρτίας ἐξαλείφειν.» "Ἄν καὶ γενικῆ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Σημίταις ἦτο ἡ συνήθεια τῆς ἐπιχόρισεως τοῦ μέρους, ἔνθα ἐφαντάζοντο τὴν θεότητα διατριβούσαν, ὅμως δὲν πρόπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ ῥ. Kipperet ἐπετέλεσε τὴν ἐξέλιξιν ταύτην παρ' Ἰσραὴλ καὶ ἐπομένως νὰ ἐκλάβωμεν τὸν ὄρον ὡς γνήσιον Ἰσραηλιτικόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς λόγους, οὓς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ὄρος παρελήφθη ὡς τοιοῦτος ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς τελετουργικῆς Βαβυλωνιακῆς-Ἀσσυριακῆς γλώσσης.

Ἄλλ' ὁ ὄρος οὗτος ἀναφαίνεται ἐν τῷ τελετουργικῷ Βαβυλ. κειμένῳ τῆς ἑορτῆς τοῦ νέου ἔτους πρὸς δῆλωσιν τῆς σπουδαιότερας πράξεως τῆς τελετῆς, τῆς καθάρσεως δηλ. τοῦ ναοῦ. Ὁ αὐτὸς δὲ ὄρος ἀπ' ἐτέρου ἀναφαίνεται κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ καθάρσει τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ναοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Kippurim, ἣτις ἦτο συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἑορτῆς τοῦ νέου ἔτους ², προσδώσας καὶ τὸ ὄνομα εἰς τὴν ἑορτὴν. Εἰδομεν δ' ἐν ταῖς προηγουμέναις παραγράφοις, ὅτι οὐ μόνον τὸ θέμα τῆς Βαβυλ. ἑορτῆς τοῦ νέου ἔτους, ἡ κάθαρσις ναοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν, συνταυτίζεται πρὸς τὸ θέμα τῆς Ἰσραηλ. ἑορτῆς τῶν Kippurim, ἀλλὰ καὶ ἡ τελετὴ τῆς καθάρσεως τοῦ Βαβυλ. ναοῦ ὁμοιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὴν τελετὴν τῆς καθάρσεως τοῦ Ἰσρ. Ναοῦ. Ἐνταῦθα δεόν προσέτι νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι καὶ τὸ ἕτερον θέμα τῆς Βαβυλ. ἑορτῆς τοῦ νέου ἔτους, ἡ εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησις τοῦ Marduk, ἀναφαίνεται καὶ ἐν τῇ Ἰσραηλ. ἑορτῇ τοῦ νέου ἔτους (S. Mowinckel). Οὕτως ὀλόκληρον τὸν κύκλον τῶν θεμάτων τῆς Βαβυλ. ἑορτῆς τοῦ νέου ἔτους ἐπανευρίσκομεν καὶ παρ' Ἰσραὴλ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους καὶ κατὰ τὴν μετ' αὐτῆς συνδεομένην ἑορτὴν τῶν Kippurim. Τοιαύτη συνταύτισις τῶν θεμάτων, τοιαύτη ὁμοιότης τῆς τελετῆς τῆς καθάρσεως τοῦ ναοῦ καθιστᾶσι ἤδη πιθανὴν τὴν ἐξάρτησιν τῆς μιᾶς ἑορτῆς ἀπὸ τῆς ἄλλης. Ἐὰν δὲ νῦν εἰς ταῦτα προστεθῆ καὶ τὸ ἐκ τοῦ ὄρου Kipperet ἐπιχείρημα, τότε καθίσταται φανερόν, ὅτι ὁ ἐκ τῶν Βαβυλωνίων ληφθεὶς ὄρος οὗτος, προσδώσας εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς καθάρσεως τοῦ Ἰσρ. ναοῦ τὸ ὄνομα Kippurim καὶ

1. Λευίτ. 4,6-8,17-18,25,30,34. 8,15. 9,9 κλπ.

2. Ἰδὲ § 9.

παραμείνας ἐν Ἰσραὴλ ὡς ὀνομασία τῆς ἑορτῆς, καθιερῶ ἰδίως αὐτοῦ πιθανὴν τὴν ἐκδοχὴν, ὅτι ἡ ἑορτὴ εἶναι εἰλημμένη ἐκ τῆς ἀντιστοίχου Βαβυλωνιακῆς. Ὁλόκληρος λοιπὸν ὁ κύκλος τῶν θεμάτων τῆς Βαβυλ. ἑορτῆς τοῦ νέου ἔτους καὶ οὐχὶ μόνον τὸ θέμα τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Marduk, ἀπαντᾷ καὶ παρ' Ἰσραὴλ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους. Μετὰ τῆς ἑορτῆς ταύτης εἰσῆχθη παρ' Ἰσραηλίταις καὶ ὁ ὅρος τοῦ Kippurim, ὅστις ἐγενικεύθη ἔπειτα εἰς πᾶσαν τὴν τελετουργικὴν γλῶσσαν τῆς Π. Δ. Ὡς μαρτυρία ἴσως, ὅτι ὁ ὅρος εἰσῆχθη διὰ τῆς ἑορτῆς ταύτης καὶ ἀρχικῶς ἢ χηρῆσις αὐτοῦ ἦτο περιορισμένη μόνον εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, παρέμεινε τὸ ὄνομα τῆς ἑορτῆς, ἥτις καλεῖται διὰ τοῦ ἐκ τοῦ ῥήμ. Kiprei παραγομένου οὐσιαστικοῦ Kippurim. Τὸ ἐκ τοῦ Piel παραγόμενον οὐσιαστικὸν Kippurim ἔχει ἀφρημένην ἔννοιαν, ὡς τὰ ἐκ τῆς αὐτῆς διαθέσεως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σχηματιζόμενα οὐσιαστικὰ δεικνύουσιν ¹. Σημαίνει λοιπὸν ἡ λέξις «ἐξιλέωσιν» ὡς ὀρθῶς οἱ Ο' μετέφρασαν διὰ τοῦ «(ἐξ)ίλασμός· καθαραισμός». Ἐκ τῆς αὐτῆς διαθέσεως τοῦ αὐτοῦ ῥήμ. παράγεται καὶ ἡ λέξις Kapporeth. Ἐκ τῶν καθ' ὅμοιον σχηματισμὸν ἐκ τοῦ Piel παραγομένων οὐσιαστικῶν ὀρμώμενοι δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὸ οὐσιαστ. τοῦτο εἶχεν ἀρχικῶς ἀφρημένην σημασίαν ². Ἐπομένως ἀρχικῶς ἐδήλου τὴν διὰ τῆς ἐπιχρίσεως τοῦ αἵματος συντελουμένην κάθαρσιν, τὸν ἐξιλασμόν. Ἐνεκα τῆς ἀφρημένης ἐννοίας τῆς λέξεως ὁ Adalbert Merx ³ εἶκασεν, ὅτι ἡ λέξις Kapporeth θὰ ἦτο συνδεδεμένη μετὰ τινος συγκεκριμένου οὐσιαστικοῦ, δι' ὃ καὶ ἐξέλαβε τὴν λέξιν Kapporeth ὡς σύντημσιν τῆς ἐκφράσεως keli hakkapporeth = σκεῖλος τῆς ἐξιλέωσεως. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη οὐδὲν καθ' ἑαυτῆς ἔχει, δυνάμεθα ὅμως καὶ ἄνευ αὐτῆς νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν συγκεκριμένην ἔννοιαν, ἣν ἡ λέξις προσέλαβεν. Ἡ λέξις Kapporeth δηλοῖ τὴν κάθαρσιν, τὴν ἐξελέωσιν, ἐπειδὴ δὲ αὕτη συνετελεῖτο δι'

1. Π. γ. silluhim (= ἀπόλυσις), sillum — sillumim (= ἀνταπόδοσις), πρβ. καὶ I. Barth: Die Nominalbildung in den Semitischen Sprachen Leipzig 1884-1891 σ. 156.

2. Πρβλ. bassoreth (= ἔλλειψις, ξηρασία) bikkoreth (= τιμωρία) κλπ. Οἱ Ο' μόνον ἐν 1 Παραλ. 28,11 μεταφράζουσι τὴν λέξιν Kapporeth διὰ τοῦ ἀφρημένου «ἐξιλασμός» ἐνῶ ἐν ἅπασιν τοῖς ἄλλοις χωρίοις διὰ «ἐλαστήριον» προσθέτοντες ἐνιαχοῦ καὶ τὸ οὐσιαστ. «ἐπίθεμα». Ἐν Ἐξ. 26,34. 30,6 μετέφρασαν «καταπέτασμα» ἀναγνώσαντες προφανῶς paroketh ἀντὶ Kapporeth.

3. Παρὰ A. Deissmann: «Ἰλαστήριος und ἰλαστήριον» (Zeitsch. für die Neutest. Wiss. τόμ. 4 (1903) σ. 193-211).

ἐπιχρίσεως δι' αἵματος τοῦ μέρους, ἔνθα ἐφαντάζοντο τὴν θεότητα παραμένουσαν, διὰ τοῦτο ἡ λέξις Kapporeth κατήντησε νὰ δηλοῖ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἱερὸν μέρος. Οὕτω προῆλθεν ὥστε τὸ Rakia', ἐφ' οὗ ἐφαντάζοντο τὸν θεὸν διατριβόντα νὰ κληθῆ Kapporeth, ἣν λέξιν οἱ Ο' μετέφρασαν διὰ τοῦ «ἐλαστήριον» ἀποδώσαντες κάλλιστα τὴν ἔννοιαν. Πότε τὸ Rakia' ἐκλήθη Kapporeth δὲν γνωρίζομεν. Τὰ χωρία, ἐν οἷς ἀναφέρεται ἡ Kapporeth¹, ἀποδίδονται πάντα εἰς τὴν ἱερατικὴν πηγὴν. Τὸ πρῶτον ἐκτὸς τῆς πηγῆς ταύτης ἀναφαίνεται ἡ λέξις ἐν 1 Παρ. 28, 11. —².

Μετὰ τῆς τελετῆς ὅμως τῆς καθάρσεως τοῦ ναοῦ συνδέεται ἐν Λευϊτ. 16 καὶ ἑτέρα ἀξιοσημειωτος τελετὴ, ἡ ἄφεις τῶν ἁμαρτιῶν τῆς Ἰσρ. κοινότητος. Οἱ ἐν § 4 ἐξετασθέντες Ψαλμοὶ κατέδειξαν, ὅτι τὸ βαθύτερον τὸ ἀμέσως τὸν ἄνθρωπον θίγον θέμα ἦτο ἡ συνδιαλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ θεοῦ, ἡ ἄφεις τῶν ἁμαρτιῶν. Τούτων ἕνεκα καὶ τὴν δευτέραν ταύτην ἐν Λευϊτ 16 περιγραφομένην τελετὴν δεόν νὰ θεωρήσωμεν ὡς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀναποσπαστως συνδεδεμένην μετὰ τῆς τελετῆς τῆς καθάρσεως τοῦ ναοῦ. Κάθαρσις τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τοῦ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτιῶν μολυσθέντος ναοῦ ἀποτελεῖ ἐν ἑνιαίον θέμα. Ἀντίστοιχον τελετὴν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους δὲν ἔχομεν παρὰ Βαβυλωνίους, ἴσως διότι ὀλόκληρος ἡ περιγραφή τῆς τελετῆς τοῦ νέου ἔτους δὲν διεσώθη, πιθανώτερον ὅμως ἡ ἄφεις τῶν ἁμαρτιῶν θὰ συντελεῖτο παρ' αὐτοῖς δι' ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ θραύσεως τῶν πλακῶν, ἐφ' ὧν ἦτο ἀναγεγραμμένος κατάλογος τῶν ἁμαρτιῶν. Ὅμως καὶ παρ' αὐτοῖς, ὡς ἐν § 4 εἶδομεν, ὁ χαρακτήρ οὗτος δὲν ἔλειπεν ἐκ τῆς ἑορτῆς τοῦ νέου ἔτους.

[Ἐκολουθεῖ]

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Μ. ΒΕΛΛΑΣ

1. Ταῦτα εἶναι : *Εξ. 25, 17—22. 26, 34. 30, 6. 31, 7. 25, 12. 37, 6—9. 39, 35. 40, 20 Λευϊτ. 16, 2. 13—15. Ἀριθ. 7, 89.

2. Οἱ δεχόμενοι, ὅτι ἀρχικῶς τὸ ῥ. Kipper ἐσήμανε «καλύπτειν» μεταφράζουσι συνεπῶς τὴν λέξιν Kapporeth διὰ τοῦ «κάλυμμα». Ὁ ἀναγινώσκων ὅμως τὰ χωρία ἰδίως *Εξ. 26, 34. 30, 6. 31, 7 παρατηρεῖ, ὅτι ἡ ἔννοια αὕτη οὐδόλως προσαρμόζεται, διότι ἡ Kapporeth παρὰ τὴν σύνδεσιν αὐτῆς μετὰ τῆς κιβωτοῦ δὲν χρησιμεύει ὡς κάλυμμα τῆς κιβωτοῦ, ἀλλὰ τίθεται ἀπλῶς ἐπ' αὐτῆς. Ἀξιοσημειωτον, ὅτι οἱ Ο' οὐδαμοῦ μεταφράζουσι διὰ τοῦ «κάλυμμα», τοῦναντίον ἀποφεύγουσι μάλιστα εἰς τὸ ἐπίθετον «ἐλαστήριον», δι' οὗ μεταφράζουσι τὴν λ. Kapporeth, νὰ προσκολληθῶσι τὴν λ. «κάλυμμα», ποιούμενοι χρῆσιν τῆς λ. «ἐπίθεμα».